
UDK 808.62 - 087. - 612

Originalni znanstveni rad

Primljeno: 7. 5. 1990.

August Kovačec
Filozofski fakultet, Zagreb

ČETVERTONSKI PROZODIJSKI SUSTAV NEKIH KAJKAVSKIH GOVORA

SAŽETAK

U ovom se članku ispituje prozodijski sustav dvaju kajkavskih govora, govora Jesenja Donjeg i govora Bednje. Analizira se ponašanje vokala u nenaglašenom i u naglašenom položaju kao i njihove varijacije ovisno o prozodijskim elementima s kojima se kombiniraju. Autor dolazi do zaključka da mjesto prozodijskog sustava od tri tona ($\underline{\quad}$, $\underline{\quad}$, $\underline{\quad}$) treba - barem za ova dva kajkavska govora - utvrditi četverotonski sustav (ravnomjerni ton, neravnomjerni silazni, neravnomjerni uzlazni, neravnomjerni dvosložni silazno - uzlazni: $\underline{\quad}$, $\underline{\quad}$, $\underline{\quad}$, $\underline{\quad}$).

Postojanje četiriju razlikovnih tonova potvrđuje se i postojanjem opozicija kao što je npr. *p i l a* „pića“ (gen.sg.) ~ *p i l a* „pića“ (nom.pl.) ~ *p i l a* „(ona je) pila“ ~ *p i l a* „pila (za piljenje)“

Svaki se jezik obavezno i nužno služi fonemima, jedinicama druge artikulacije, a te su jedinice razlikovne i uzastopne. Prozodijski elementi (prvenstveno akcent, kvantiteta i tonovi) također u svim jezicima mogu dolaziti kao realizacije, ali samo u nekima od njih obavljaju onakvu distinktivnu ulogu kakvu inače obavljaju fonemi. No, i u onim jezicima koji prozodijske elemente rabe kao distinktivne jedinice označitelj izričaja može se i mora moći podijeliti na niz uzastopnih fonema, dok se prozodijski (suprasegmentni) elementi kao razlikovne veličine uvijek na stanovit način vezuju za foneme, naslanjaju se na njih, ili točnije na neke od fonema. Prozodijski elementi ne tvore neprekinuti niz uzastopnih jedinica posebne artikulacije, nego se u stanovitom smislu pojavljuju napreskoke, na određenim razmacima, jer prate samo neke od segmentnih fonema, odnosno neke od skupina segmentnih fonema. Čak i kada je riječ o tzv. punktualnim tonovima, koji obično zahvaćaju sve slogove jedne riječi, slijed tonova jednog izričaja ne može se promatrati kao niz uzastopnih elemenata (posebne) artikulacije.¹⁾ Budući da jedinice u načelu promatraju u njihovoj sintagmatskoj dimenziji, a izbjegavaju proučavanje paradigmatičkih odnosa među jedinicama, anglosaski lingvisti (prvenstveno američki) prozodijskim elementima - ili, kako ih oni radije zovu, suprasegmentnim elementima - dodaju često osim (mjest) akcenta, tonova i kvantitete također i neke druge pojave, primjerice stanovite oblike nazalizacije (kada ona zahvaća više uzastopnih elemenata) ili pak altajsku (turkijsku, ugrofinsku itd.) vokalsku harmoniju i sl.²⁾ Kako god bilo, svaki se izričaj bilo kojega jezika dá raščlaniti na niz uzastopnih fonema, i samo uzastopnih fonema, dok distinktivni prozodijski elementi (mjesto akcenta, kvantiteta, tonovi) prate samo neke od fonema. Dok bez jedinica druge artikulacije, fonema, nijedan jezik ne može postojati, on može izvrsno funkcionirati, a da se ne služi različitim tipovima razlikovnih prozodijskih jedinica. Ne samo što je lako zamisliti jezik koji bi sve svoje funkcije besprijekorno obavljao a da ne rabi ni distinktivno mjesto akcenta, ni distinktivnu kvantitetu, ni distinktivne tonove, nego ima ljudskih jezika koji se nijednom od jedinica ove kategorije u distinktivne svrhe ne služe. Tako neki oblici francuskoga, iako vokalsku kvantitetu i naglasak dobro poznaju kao fizičke realizacije, nijednu od ovih kategorija ne upotrebljavaju kao razlikovnu: ništa se u identitetu francuske riječi ne mijenja ako je ona naglašena (npr. na kraju sintagme, ili na kraju ritmičke skupine, kada ima "glavni" naglasak) ili ako nije naglašena (kada ne dolazi na kraju), a u stanovitijim slučajevima naglašen može biti i koji drugi slog osim posljednjeg (osobito prvi)³⁾ bez promjena na planu sadržaja. U nekim tipovima francuskoga vokalska je kvantiteta ionako uvjetovana kontekstom i nije rezultat govornikova izbora, nego je govorni automatizam.

Istodobno ima jezika koji prozodijske elemente upotrebljavaju radi razlikovanja riječi. Tako se npr. u španjolskom različite riječi, ili njihovi oblici, mogu razlikovati samo prema različitom razmještanju akcenta na jednom od triju posljednjih slogova: t é r m i n o "rok, termin"; t e r m i n o [ter'mino] "završavam"; t e r m i n ó "završio je, završila je" ili p ú b l i c o "javni"; p u b l i c o [pu'bliko] "objavljujem", p u b l i c ó "objavio je, objavila je".⁴⁾ Slično se i u talijanskom samo prema mjestu akcenta razlikuju parovi riječi kao a b i t í n o "odijelce" ~ á b i t i n o "neka (oni) stanuju"; p r é d i c o "propovijedam" ~ p r e d i c o "proričem"; á u g u r i "gatari" ~ a u g ú r i "želje" itd.⁵⁾ U latinskom se prema u kvantiteti naglašenog

vokala razlikuje v ě n i t "dolazi" (3. l. prezenta) od v ě n i t "došao je" (3. l. perfekta). Zahvaljujući različitim tonovima švedska se riječ b u r e n "krletka" (s ravnomjernim tonom) razlikuje od riječi b u r e n "nošen" (sa silazno-uzlaznim tonom)⁶⁾ jednako dobro kao što se od riječi b a r e n "bar" razlikuje s pomoću segmentnog fonema (/u/~ /a/). Jednako se tako u norveškom samo prema tonovima razlikuju parovi riječi t ø m e r "drvo, drvena grada" i t ø m e r "uzde"; s k r i v e r "piše" i s k r i v e r "pisar" itd. Neki jezici, kao hrvatski ili srpski i litavski, kombiniraju vokalsku kvantitetu, tonove i mjesto akcenta kao distinktivne prozodijske elemente.

Tonovi kao razlikovne jedinice (dakako, pri identičnim segmentnim fonemima) upotrebljavaju se osobito u jezicima južno od Sahare u Africi (npr. u jezicima igbo, joruba, cve itd.) i u jezicima jugoistočne i istočne Azije (npr. u burmanskome, kineskom itd.)⁷⁾ U Evropi je uporaba distinktivnih tonova ograničena uglavnom na dvije arce, jednu peribaltičku (koja obuhvaća nordijske jezike švedski, norveški, a i danski, te baltičke jezike litavski i letonski) i drugu na sjeverozapadu Balkanskog poluotoka (obuhvaća južnoslavenske idiome koji ne ulaze u balkanski jezični savez s t r i c t o s e n s u). Nordijski se jezici u pravilu služe opozicijom između dvaju tonova ("akcenata") bez obzira na to je li riječ o dvjema različitim melodijskim linijama (kao u švedskom i norveškom) ili pak o razlici između akcenta koji je popraćen s t ø d o m ("grkljanskim zatvorom") i akcenta koji nije popraćen s t ø d o m (kao u danskom).⁸⁾

Suvremeni baltički jezici obično se služe opozicijom između triju različitih tonova (jedan "kratki" ton i dva "duga" tona), i to ili na bilo kojem slogu u riječi (u litvanskom) ili pak, u stanovitim slučajevima, suprotstavljaju jedan kratki ton jednom dugom i jednom glotaliziranom tonu, načelu na prvom slogu riječi (u letonskom).⁹⁾

Što se tiče južnoslavenskih jezika na sjeverozapadnom dijelu Balkanskog poluotoka, valja istaknuti da danas podjednako slovenski govori na sjeverozapadu i srpski govori na jugoistoku potvrđuju stanovito uzmicanje prozodijskih sustava s razlikovnom uporabom tonova na ovim prostorima, ali da se ondje gdje ih narodni govori još čuvaju tonovi koriste vrlo dosljedno. Pritom, dakako, valja imati na umu da na prostoru slovenskog i hrvatskog ili srpskog jezika nailazimo u pogledu tonova na velik broj rješenja koja nije moguće svesti pod zajednički nazivnik.¹⁰⁾ Tonski sustavi različitih standardnih jezika na hrvatskom ili srpskom prostoru temelje se na opreci između dviju melodijskih linija (uzlazne i silazne) u kombinaciji s kratkoćom ili duljinom vokala pod naglaskom, pa pod naglaskom imamo četiri razlikovne prozodijske tonsko - kvantitetske kombinacije: kratki uzlazni ton (ili "akcent" - jer tonovi dolaze samo u kombinaciji s naglaskom), kratki silazni ton, dugi uzlazni ton i dugi silzani ton (ove se prozodijske kombinacije bilježe, u već spomenutom redosljedu, s pomoću znakova $\backslash$, $\sphericalangle$, $\sphericalangle$, $\sphericalangle$ nad vokalom). Ove četiri tonsko - kvantitetske jedinice koriste se u razlikovne svrhe jedino na početnom slogu riječi (L ū k a ~ l ū k a ~ l ū k a; d ū g a ~ d ū g a ~ d ū g a; ò r a o (ptica) ~ ò r a o (pridjev radni glagola). Valja upozoriti da se parovi riječi s l à g a t i ~ s l á g a t i; v à l j a t i ~ v á l j a t i; p á s ~ p ā s; p ū t ~ p ū t razlikuju samo po kvantiteti vokala, ali ne i po tonovima.

U internim slogovima, gdje su mogući samo uzlazni tonovi, i u jednosložnim

riječima, gdje su mogući samo silazni tonovi, razlikovna je samo duljina a ne i ton (naime, nema mogućnosti izbora između silaznog i uzlaznog, pa je razlikovna samo kvantiteta).¹¹⁾ Ova ograničenja u razmješčaju razlikovnih tonova znatno umanjuju učinkovitost novoštokavskoga tonskog sustava. Iako su norme za "akcentuaciju" u standardnim oblicima hrvatskoga ili srpskog jezika prilično dobro razrađene i opisane, iako su tzv. rođeni štokavci (novoštokavci) kadri u većini slučajeva savršeno poštovati ove norme, lako je uočiti kako svi koji su stanoviti standardni tip jezika morali učiti naknadno neke razlike dosljedno zanemaruju ili pak u velikom broju slučajeva nisu sigurni koja je "akcentuacija" ispravna. Nedavno je u svojoj sintetičkoj studiji Prof. dr. Miroslav Kravar izvrsno izložio sve bitne uzroke nedosljednostima i nesigurnostima u akcentuaciji glavnih novoštokavskih standardnih tipova.¹²⁾ Ilustrativno je da je svojedobno jedan od eminentnih profesora na Filozofskom fakultetu u Zagrebu govorio i predavao razlikujući, uglavnom korektno, samo mjesto akcenta i uopće ne razlikujući, ni tonove ni vokalsku kvantitetu, a da to nikoga nije smetalo i da ni mnogi "rođeni štokavci" nisu to primjećivali - jer je imao besprijekornu morfologiju, sintaksu i leksik te nadasve zanimljive teme i smislenu argumentaciju. Ili jedan meteorolog iz televizijskog dnevnika ne razlikuje tonove, a duljinu naglašavanih vokala samo kadšto kompenzira inače neuobičajenim duljenjima zanaglasnih vokala. U oba ova slučaja može biti riječi o utjecaju kakva individualnog zapadnoslavenskog ili istočnoslavenskog "supstrata", ali je bitno to što takve uporabe mogu biti posve funkcionalne i prihvatljive, a izostanak reakcija na njih potvrđuje stanovitu marginalnost tonsko - kvantitetskog novoštokavskog sustava. I na radio-Zagrebu godinama govori spikerica koja dosljedno poštuje normu u pogledu mjesta akcenta, vokalsku kvantitetu samo povremeno i nedosljedno, a tonske razlike gotovo nikako - a ipak većina slušatelja sve to ni ne primjećuje. Ove ilustracije mogu također donekle objasniti i to što pojedine lokalne koine, dakle jezični oblici za komunikaciju preko granica lokalnih govora, upravo u prozodiji, u tonsko - kvantitetskom sustavu, imaju najveću slobodu (to podjednako vrijedi za kajkavske govore novih miješanih prigradskih naselja kao i za kajkavski koji se govorio na sajmovima i proštenjima kada su se "zatomljivale" pojedine lokalne jezične značajke). Nasuprot standardnom novoštokavskom i regionalnim koincima, lokalni živi govori - čakavski i kajkavski kao i štokavski često u realizacijama ljubomorno čuvaju svoje naslijedene prozodijske značajke. Naime, iako često tonski sustavi nisu s fonološkog stajališta mnogo opterećeniji nego u standardnom jeziku, u njima do punog izražaja dolaze tonovi (tj. kombinacije tona, vokalske kvantitete i mjesta akcenta) kao oznake pojedinih gramatičkih tipova (npr. "naglasak prezenta", "naglasak aorista". "naglasak genitiva množine ili akuzativa jednine" itd.).

Bez obzira na to što se tonski ("akcenatski") sustavi kajkavskih govora nikako ne mogu svesti pod zajednički nazivnik, može se reći da većina kajkavskih govora čuva arhaičan inventar tonova koji se sastoji od triju jedinica koje su jedna u opoziciji prema drugoj: kratki ravnomjerni ton (silazni ili uzlazni, kadšto se zove i "tromi"), dugi silazni ton i dugi uzlazni ton nejednake (neravnomjerne) melodijske linije (obično se naziva "akut"). Ove se tri jedinice obično bilježe s pomoću znakova $\underline{\quad}$, $\cup$, $\simeq$ nad odgovarajućim vokalima.¹³⁾ Neki kajkavski govori čuvaju također razliku između dugih i kratkih vokala u nenaglašenim slogovima izravno ispred

naglašenog sloga (u naglašenom je slogu tada uvijek kratki ravnomjerni ton $\underline{\quad}$).¹⁴⁾ Dugi vokali u prednaglasnom slogu obično se realiziraju sa silaznom intonacijom (tonom).

Polazćci od ovog tipa sustava, koji je opisao Ivšić, ispitali smo tonski sustav dvaju kajkavskih govora na sjeveru Hrvatskog zagorja, u govoru Jesenja Donjeg i u govoru Bednje. Prema Ivšićevoj klasifikaciji oba se ova govora mogu svrstati u konzervativnu skupinu kajkavskih govora, ili točnije u arhaičnu kajkavsku skupinu, kako se govori u Međimurju, Zagorju i na manjem području između rijeka Save i Kupe (na Savi zapadno od Zaprešića i sjeveroistočno od Samobora, na Kupi između Karlovca i Ozlja).¹⁵⁾ O govoru Jesenja Donjeg nije do sada ništa objavljeno, pa ovdje analiziramo gradnju koja je rezultat vlastitih anketa. Govor Bednje bio je predmetom poznate monografije Josipa Jedvaja¹⁶⁾ koju je pak sustavno kritički analizirao W. R. Vermeer.¹⁷⁾ Ovdje se nećemo baviti različitim pitanjima koja se mogu postavljati u vezi s razvojem ovih prozodijskih sustava, nego ćemo pozornost usmjeriti posebno na funkcioniranje ovih prozodijskih jedinica na sinkronijskom planu. Kakav je god mogao biti razvoj tih jedinica, i kakva god danas bila njihova vrijednost u drugim kajkavskim govorima, funkcionalna sinkronijska analiza prozodijskih elemenata govora Jasenja Donjeg i govora Bednje upućuje na potrebu da se dadne nova interpretacija organizacije tonskog sustava u ovim dvama kajkavskim govorima.

Stjepan Ivšić je istaknuo da se vokal koji se kombinira s kratkim akcentom (tj. tonom) $\underline{\quad}$ može u stanovitim kajkavskim govorima realizirati, u odnosu na kvantitetu, na različite načine pa kadšto dosegnuti i punu vokalsku duljinu, osobito ako je riječ o vokalu $\underline{a}$.¹⁸⁾ To bi drugim riječima značilo: ako se s jezično - povijesnog stajališta ton $\underline{\quad}$ oponira tonovima $\underline{\quad}$ i $\underline{\quad}$ kao kratki ton dugim tonovima, onda se iz čisto sinkronijske perspektive on oponira prvenstveno kao ravnomjerna melodijska krivulja (uzlazna, ili pak silazna) tonovima kojih je melodijska krivulja manje ili više neravnomjerna. U govoru Jesenja Donjeg "fonološki kratkom" vokalu [e] koji dolazi u kombinaciji s tonom $\underline{\quad}$ odgovara diftong [ie] u kombinaciji s fonološki "dugim" tonovima $\underline{\quad}$ i $\underline{\quad}$, ili pak u kombinaciji s vokalskom duljinom, koja dolazi izravno ispred naglašenog sloga (taj naglašeni slog uvijek ima $\underline{\quad}$): m ě s e c "razdoblje od 30 dana", m i ě s e c "nebesko tijelo, Luna"; ĺ ě t e "godina" (nom. sg.), ĺ i e t a "godine" (nom. pl.); s v ě k l e "svjetlo", s v i ě k l e "svijetlo" (pridjev sr. r.), p a v ě d a t i "reći, pripovjediti" (perfektivno), p a v i ě d a t i "pripovijedati" (imperf.). Vokal /o/ i vokal (diftongoid) /uo/ (= /o/) jasno se među sobom razlikuju kada dolaze u kombinaciji s tonovima $\underline{\quad}$ i $\underline{\quad}$ ili pak u kombinaciji s "prednaglasnom duljinom", dok se u kombinaciji s ("kratkim") tonom $\underline{\quad}$ ova dva vokala ne razlikuju: z u ô b "zob", z ô b i "zobi" (gen. sg.), p a z u ě b i "preko zobi, preko polja zobi"; n a k ô l u "na kotaču", n a k u ô l u "na kolcu", k ô l a "kotača" (gen. sg.), k u ô l ā "kolca" (gen. sg.). Iako se vokali u kombinaciji s tonom $\underline{\quad}$ ostvaruju najčešće kao kratki, fakultativno se mogu ostvariti kao poludugi (Jesenje: /brāt/ "brat" može se realizirati s poludugim [a]) ili rjeđe kao dugi. U Bednji se također u kombinaciji s tonom $\underline{\quad}$ vokali mogu produljivati (osobito vokal /o/), pa se riječ /brôt/ "brat" može realizirati s dugim [o:] i s tonskom krivuljom koja jako podsjeća na krivulju štokavskoga "dugog uzlaznog naglasaka", dakle [brôt]. Prema tome kvantiteta u kombinaciji s nagaskom i tonom može i ne biti razlikovni element, a ono što uvijek

ostaje jasno razlikovno jest ravnomjernost, ujednačenost (pri duljenju uzlazna) tonske krivulje. Ako je s dijakronijskog stajališta i opravdano razlikovanje između jednog kratkog tona ($\underline{\underline{}}$) i dvaju dugih ($\cap$, $\sim$) u govoru Jesenja i Bednje nije, kao što ćemo pokazati, razlikovna kvantiteta nego melodijska linija naglašenog sloga, tj. njegov ton.

S tim u vezi valja istaknuti također da u oba ova govora tzv. "prednaglasna duljina" uvijek dolazi ispred sloga s tonom $\underline{\underline{}}$.¹⁹⁾

Prema tome obvezatan je prozodijski slijed $\sim \underline{\underline{}}$ (ili $\cap \underline{\underline{}}$), a duljina sama za sebe u drugačijim kontekstima ne dolazi. Ako tonski element $\underline{\underline{}}$ i može normalno dolaziti a da pred njim nije slog s dugim vokalom, sama vokalska duljina (koja se javlja samo u ovome prednaglasnom položaju) nikada se ne može odvojiti od tona $\underline{\underline{}}$ u idućem slogu. "Duljina vokala" i "(kratki) ravnomjerni ton" mogu se prema tome promatrati kao samo jedan jedinstven prozodijski element koji se proteže na dva uzastopna sloga. Što se realizacije tiče, taj dvosložni kajkavski ton jako podsjeća na "gornjošvedske" ("uppsvenska") realizacije u b a d a "kupati se", b u r e n "nošen" ili pak norveške u s k r i v e r "pisar", t ø m e r "uzde".

Sve bi ovo moglo značiti da dva govora kojima se ovdje bavimo razlikuju zapravo četiri (distinktivne) prozodijske jedinice melodijskog reda, ili četiri tona: 1) r a v n o m j e r n i t o n $\underline{\underline{}}$ (on je historijski kratak, a i danas se obično ostvaruje kao kratak; ispred njega ne dolazi slog s dugim vokalom), 2) s i l a z n i t o n $\cap$ (ostvaruje se uvijek kao dug; silaznost je neravnomjerna, odnosno ton se spušta nakon kratkog početnog uspona ili pak nakon kratke početne ravne melodijske linije), 3) (n e r a v n o m j e r n o) u z l a z n i t o n $\sim$ (nakon kratkog početnog uspona melodijska je linija ravna, a zatim se ponovno penje; to je akut) i na kraju 4) ton koji zahvaća dva uzastopna sloga, a uvjetno bismo ga mogli bilježiti znakom $\vee$ iznad naglašenog vokala (na prvom slogu slijeda melodijska linija odgovara liniji silaznog tona /pod 2/, ali se pri samom kraju sloga lagano penje; u idućem je slogu melodijska linija obično uzlazna; to je u biti d v o s l o ž n i n e r a v n o m j e r n i s i l a z n o - u z l a z n i t o n; budući da je dvosložan, nije moguć samo na posljednjem slogu). Ovaj bismo sustav tonova mogli prikazati ovako:

	Jednosložni		Dvosložni	
Silazni	$\underline{\underline{}}$	$\cap$	$\vee$	Silazni
Uzlazni		$\sim$		Uzlazni
	Ravnomjerni	Neravnomjerni		

U funkcionalnoj interpretaciji takvo rješenje imalo bi i tu prednost što bi i tu oba naša govora uklonilo potrebu da se vodi računa o razlici između dugih i kratkih vokala u nenaglašenim slogovima. Naime, u skladu s ovim tumačenjem, slog s takozvanom prednaglasnom duljinom zapravo je naglašen, a na idućem se slogu samo dovršava realizacija tona koja je započela na naglašenom slogu.

Dosta su rijetki slučajevi gdje - pri identičnim (segmentnim) fonemima - ova četiri tona dolaze u izravnoj opoziciji ($\underline{\underline{}}/\cap/\sim/\vee$) da bi služili za razlikovanje označitelja leksičkih jedinica ili gramatičkih oblika leksičkih jedinica:

p i l a "pića" (gen. sg.) ~ p i l a "pića" (nom. pl.) ~ p i l a "(ona je) pila" ~ p i

l a (za piljenje); t æ c u "tetu" (akuz. sg.) ~ (s) t æ c u " (s) tetom" (instr. sg.) ~ (p r i) t æ c u " (kod) tetka" ~ t æ c u "tetku" (dat. sg.); r ā c u "patku" ~ (z) r ā c u " (s) patkom" ~ (p r i) r ā c u " (kod) patka" ~ r ā c u "patku" (dat. sg.); k l ō p i "klupe" (gen. sg.) ~ k l ō p i "klupe" (nom. pl.) ~ k l ō p i "klupa" (gen. pl.) ~ (n a) k l ō p i "(na) klupi" itd.

Ali u obama našim govorima postoji mnoštvo minimalnih parova, koji se razlikuju samo po opozicijama: /ʌ/~/ɔ/, /ʌ/~/ɔ̃/, /ʌ/~/ɔ̃/; /ɔ/~/ɔ̃/, /ɔ̃/~/ɔ̃/; /ɔ̃/~/ɔ̃/; /ɔ̃/~/ɔ̃/. Navodimo ovdje stanovit broj primjera iz govora Jesenja Donjeg:

b i l "(on) jc) tukao" ~ b î l "(on) jc) bio; a r ê h a v "od oraha" (pridjev) ~ a r i e h a v "oraha" (gen. pl.); (za) š c n i c u "(za) pšenicu" (akuz. sg.) ~ (za) š c n i c u "(iza) pšenic" (lok. sg.); s ō m c "samo" (prilog) ~ s ō m c "samo" (pridjev sr. r.); h n ū k "unuk" ~ h n ū k "unukā, unučā" (gen. pl.); p a t i r a "(on) potjera" ~ p a t i r a "(on) razbija"; s v æ r ž i "granc" (gen. sg.) ~ s v æ r ž i "grana" (gen. pl.); k ō p a m "kopam" ~ k ō p a m "kupam"; t ū ſ i "muči!" ~ t ū ſ i "(on) muče"; k u p i n a "kupina" (plod, bobica) ~ k u p i n a "trnje, stabljika od kupine"; f ā l a "hvala" (franc. "merci") ~ f ā l a "pohvala" (franc. "louange"); p a t i r a t i "potjerati" ~ p a t i r a t i "razbijati"; p a v ê d a t i "pripovjediti, reći" ~ p a v i ê d a t i "pripovijedati"; p ā r i t i "isparavati; držati u pari" ~ p ā r i t i "pariti (družiti)"; k ō l a "kotača" ~ k ō l a "kolca"; r i s "trag olovke" ~ r i s "vrijesak; ris (divlja mačka)"; z l ā t e "zlato" ~ z l ā t e "zlatno" (pridjev sr. r.); p a v i ê d a l a "(ona) je pripovjedila" ~ p a v i ê d a l a "(ona) je pripovijedala"; s k æ r č i "(on) skvrči" ~ s k æ r č i "(on) iskrči"; s ō n i "saonc" (nom. pl.) ~ s ō n i "saona" (gen. pl.); p a r ō t i "krila" (nom. pl.) ~ p a r ō t i "krila" (gen. pl.); z ō b i "zubi" (nom. pl.) ~ z ō b i "zuba" (gen. pl.); h ū d e "jako, žestoko" (prilog) ~ h ū d e "ljutito" (pridjev sr. r.); b r ū s i "brusovi" (nim. pl.) ~ b r ū s i "(on) brusi"; k ū p e c "hrpa" ~ k ū p e c "kupac", (na) t i r i "(na) prtine" (akuz. pl.) ~ (na) t i r i "(na) prtini" (lok. sg.); p l ā v e t i "plutati" ~ p l ā v e t i "plavjeti, postajati plav"; (na) p a r ō t i "(na) krila" (akuz. pl.) ~ (na) p a r ō t i "(na) krilu" (lok. sg.); v r ō č e "vruč" (pridjev sr. r.) ~ v r ō č e "vruč (mi) jc, vručina"; (za) m l a d i n u "(iza) peradi, (za) peradi" (instr. sg.) ~ (za) m l a d i n u "(za) perad" (akuz. sg.) itd. itd.

Ova četiri tona mogu, u načelu, dolaziti na bilo kojem slogu u riječi, s tim da ton ̣ (zbog svojih fizikalnih značajki, jer je dvosložan) ne može dolaziti na samom posljednjem slogu nego na dva posljednja sloga. Budući da je malo kriterija prema kojima bi se mjesto naglaske moglo predvidjeti, i mjesto naglaske, za koje je obvezatno vezan i jedan od tonova, ima u naša dva govora distinktivnu ulogu. Evo nekoliko primjera iz govora Jesenja Donjeg:

k a š i c a "kašica" ~ k a š i c a "koščica"; k ū p i c a "čaša" k u p i c a "plast" (sjena); ſ ě s i c a "mala ljesa" ~ ſ ě s i c a "lisica"; s k ā ſ i t i "(na)špranjiti" ~ s k a ſ i t i "zamutati (vodu)"; k r ā j i t i "lutati, hodati bez cilja" ~ k r a j i t i "krojiti"; z l ā g a t i "slagati" ~ z l ā g ā t i "slagati"; n a v ā d i t i "naviknuti" ~ n a v ā d i t i "navesti (konac u iglu)"; k ū p i c "čaša" (gen. pl.) ~ k u p i c "plastova sijena" (gen. pl.), a b l ā č i (sæ) "odijeva (se)" ~ ablači (sæ) "oblači (se), prekriva (se) oblacima", f a ſ i "hvali" f a ſ i "(to) nedostaje" itd.

Napokon treba navesti i treći, ujedno najvažniji, element koji nas ovlašćuje da slijed ̣ ̣ tretiramo kao četvrti element tonskog sustava ovih kajkavskih govora (tj. ̣). Riječ je o različitom ponašanju vokala pod naglaskom i u nenaglašnim

slogovima. U naglašenom slogu vokalski sustav govora Jesenja Donjeg poznaje sedam jedinica: /i, e (/ie), æ, a, o, uo, u/.²⁰⁾ Vokal /c/ u kombinaciji s tonom $\underline{\underline{}}$ realizira se kao monoftong [c], a u kombinaciji s tonovima $\underline{\hat{}}$, $\underline{\acute{}}$, $\underline{\check{}}$ kao diftong (diftongoid) [ic]:

d ě l "(on je) stavio", d i ě l a "(ona je) stavila", d ě l a t i "raditi", d i ě l a "(on) radi", d e ĺ ĩ t i "dijeliti", d i ě l "dio"; p a v ě d a t i "reći", pripovjediti", p a v i ě d a t i "pripovijedati": (u ō r e "orah", nom. sg.), a r ě h a "oraha" (gen. sg.), "(n a) a r i ě h u", (na) orahu"; p ě s "pas", (na) p i ě s u "(na) psu", p i ě s a "psa" (gen. sg.); ĺ ě t e "ljeto; godina", ĺ i ě t a "godine", itd.
i ě h u "(na) orahu"; p ě s "pas", (na) p i ě s a "(na) psa" (gen. sg.); ĺ ě t e "ljeto; godina", ĺ i ě t a "godine", itd.

Fonemi /o/ i /uo/ ostaju jasno različiti u kombinaciji s tonovima $\underline{\hat{}}$, $\underline{\acute{}}$, $\underline{\check{}}$, ali se ta opozicija neutralizira u kombinaciji s tonom $\underline{\underline{}}$ kada je za njih oba realizacija [o]:

/o/: k l ō p "klupa", k l ō p i "klupe" (gen. sg.), (n a) k l ō p i "(na) klupi"; k ō ĉ i t i "kucati", k ō ĉ i "(on) kuca", r ō p ĉ e c "rupčić", (z) r ō p ĉ e c i "(s) rupčićima" itd.

/uo/: k u ō p a l "(on je) kopao", ali k ō p a l a "(ona je) kopala"; g u ō s t i "svadbe" (gen.), (h) g u ō s t i "(na) svadbu", ali g ō s t i "svadba"; n u ō r e "ludo" (prilog), n u ō r e "ludo" (pridjev sr. r.), n u ō r i l "(on je) ludovao" ali n ō r i "luduj", k u ō l a "taljige", ali k ō l e "kotač, kolo"; s p u ō ĺ i c u "(s) policom", ali p ō ĺ i c a "polica" (nom. sg.) itd.

U nenaglašenom položaju pred naglaskom neutralizira se opozicija između /æ/, /uo/ i /a/ i sva su tri fonema predstavljena samo realizacijom [a]:

m ō ĺ i m "molim se (Bogu)", m u ō ĺ i l "molio se (Bogu), ali m a ĺ ĩ t i "moliti se (Bogu)"; b u ō ĺ e l "bolio (je)", ali b a ĺ ě t i "boljeti": g æ r m "grm", ali g a r m u ō v j æ (izgovor i: [gærmuŏvjæ, grmuŏvjæ]; k æ r v "krv", ali k a r v ā v i "krvav" (izgovor i: [kærvāvi, křvāvi]), g l ā v a "glava" (uz: g l ā v a), g l ā v u "glavu", ali (z) g l ā v ō "glavom" itd.

Pri svemu tome važno je istaknuti da u onom položaju koji se po tradiciji naziva "slog s prednaglasnom duljinom" vokal /æ/ ne prelazi u [a] (ne neutralizira se); usp. r æ p ā "repa" (gen. sg.), k l æ ĉ ā t i "klečati", nego ostaje različit od /a/, s realizacijom [æ], što pak znači da se /æ/ u "slogu s prednaglasnom duljinom" ponaša upravo onako kao i u svakom drugom naglašenom slogu, dakle r æ p a, k l æ ĉ a t i. U položaju koji se tradicionalno zove "slog s prednaglasnom duljinom" to isto vrijedi i za /uo/: m u ō ĺ i l "molio", v u ō ĺ ĩ "volovi", (p a) k u ō s t i "(po) kosti" ne postaju *maĺil, *vaĺi, (p a) *k a s t i, nego su zapravo m u ō ĺ i l, v u ō ĺ i, (p a) k u ō s t i. (dakle bez neutralizacije opozicije /uo/ĉ/a/ kakva je tipična za prednaglasni slog).

U nenaglašenom se položaju i opozicija između /o/ i /u/ neutralizira i oba se fonema realiziraju kao [u]:

n ō g a (uz: n u ō g a) "noga", ali (z) n u g ō "nogom",
m ō s t "mast", ali (z) m u s t j o "(s) mašču",

v r ō ĉ e "vruće" vrućina" ali v r u ĉ i n a "vrućica, (visoka tjelesna) temperatura".

Neutralizacija za /æ, uo, a/ te za /o, u/ provodi se i u zanaglasnim slogovima (npr. particip k æ r š a n "kršten" - s ncnagl. /a/ - pored participa p a ĉ æ n "pečen" s nagl. /æ/, ili pak varijanta (z) g l ā v u "glavom", s ncnagl. /u/, pored varijante (z) g l ā v ō, s nagl. /ō/, osim ako vokal /æ/ dolazi u finalnom slogu ili je pak sastavni dio ličnog

nastavka (npr. j ā b u k æ "jabuke", v u ō l æ "volove, p l ā č æ m s æ" plačm, p l ā č æ s æ "plače", p l ā č æ m s æ "plačmo"). Što se pak tiče slijeda $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ ("prednaglasna duljina" i "tromi akcent"), vidjeli smo da se iza tzv. prednaglasne duljine u kombinaciji s elementom $\underline{\quad}$ vokali ponašaju kao u svakom drugom nenaglašenom slogu. Na temelju svega toga u govoru Jesenja Donjeg mogli bismo - ovisno o položaju u odnosu na naglasak, a pod naglaskom ovisno o tome s kojim se tonom vokali kombinira - izlučiti ovaj inventar varijanata vokalskih fonema:

	Nenaglašeni položaj	Pod naglaskom u kombinaciji s tonovima:		Finalni nenaglašeni slog i gramatički nastavci
		$\underline{\quad}$	$\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$ $\underline{\quad}$	
1.	i	i	i	i
2.	e	e	ie	e
3.	a	æ	æ	a
4.		a	a	
5.		o	uo	
6.	u	o	o	u
7.		u	u	
	IV.	II.	I.	III.

Odnos među brojem jedinica u ova četiri položaja može se prikazati i ovako:

	I.	II.	III.	IV.
1.	i	i	i	i
2.	ie	e	e	e
3.	æ	æ	æ	a
4.	a	a	a	
5.	uo	o	u	
6.	o	o	u	u
7.	u	u		

Prema tome, u kombinaciji s tonovima $\underline{\quad}$, $\underline{\quad}$, $\underline{\quad}$ inventar je najbogatiji i ima 7 vokalskih jedinica, u kombinaciji s tonom $\underline{\quad}$ ima ih 6, u finalnom nenaglašenom položaju i u gramatičkim nastavcima ima 5 jedinica, a u prednaglasnom položaju 4 jedinice.

Unatoč velikim materijalnim razlikama, riječi i oblici bednjanskoga govora -

osim nekoliko nesistematskih iznimaka - fonetski vrlo pravilno odgovaraju riječima i oblicima govora Jesenja Donjeg (istodobno riječi i oblici govora fonetski pravilno odgovaraju, primjerice, onima u govoru Začretja). Još je važnije to što bednjanski govor posjeduje inventar varijanata vokalskih fonema u kojemu su odnosi između naglašenog i nenaglašenog vokalizma vrlo bliski onima u govoru Jesenja Donjeg, premda su materijalne (glasovne) razlike između odgovarajućih jedinica u ova dva govora znatne. Sedmorim samoglasničkim jedinicama u kombinaciji s tonovima $\frown$ ili $\underset{\sim}{\vee}$ u bednjanskom govoru (/ci, ic, a, ao, yc, ou, cy/)²¹ odgovara - istim redoslijedom - sedam jedinica u govoru Jesenja Donjeg (/i, ic, æ, a, uo, o, u/); u kombinaciji s tonom $\underline{\sim}$ u Bednji imamo niz /i, ic, a, o, yc, u, y/ za niz /i, ic, æ, a, uo, o, u/ iz Jesenja Donjeg. Istodobno u kombinaciji s tonom $\underline{\sim}$ umjesto šest vokala u jesenjanskom govoru (/i, c, æ, a, o, u/) u Bednji ima samo pet samoglasničkih jedinica, jer bednjansko /c/ odgovara jedinicama /č/ i /đ/ iz jesenjanskog. U prednaglasnom položaju za četiri vokalske jedinice u jesenjanskom govoru (/i, c, a, u/) bednjanski ima također četiri jedinice, ali s drugačijim podudarnostima i realizacijama (/i, c, o, y/), jer /c/ odgovara jedinici /č/ i djelomice /a/, /o/ djelomice pokriva jedinicu /a/, a bednjansko /y/ pokriva vokal /u/ u govoru Jesenja Donjeg. Napokon, u zanaglasnom finalnom položaju pet vokalskih jedinica bednjanskoga govora (/i, c, a, o, u/) odgovara, jednakim redoslijedom, petorim vokalima iz govora Jesenja Donjeg (/i, c, æ, a, u/). Pritom, naravno, valja imati na umu da bednjanski govor - ovisno o tonskom kontekstu i o položaju u odnosu na naglasak - posjeduje niz različitih realizacija: [i, i, ĉi, i, ĉi, i], [c, č, ic, ič, ič, c] itd.

Analogno shemi za vokale u govoru Jesenja Donjeg mogli bismo napraviti shemu vokalskih varijanata i za Bednju:

	Ncnaglašni položaj	Pod naglaskom u kombinaciji s tonovima:			Finalni ncnaglašni slog i gramatički nastavci
		$\underline{\sim}$	$\frown, \underset{\sim}{\vee}$	$\underline{\sim}$	
1.	i	i	ci	i	i
2.	c (o uz e)	c	ic(i:č + r)	ic	c
3.		a	a	a	a
4.		o	ao	o	o
5.		e	yc	yc	?
6.	y	u	ao,ou	u	u
7.		y	cy	y	
	IV.	II.	I.	I.a	III.

Odnos među brojem jedinica za svaki pojedini položaj može se sažeti ovako:

	I.	I.a	II.	III.	IV.
1.	ci	i	i	i	i
2.		ic	c	c	c (c/o)
5.		ye		?	
3.		a	a	a	
4.	ao	o	o	o	y
6.		u	u	u	
7.	cy	y	y		

Da bismo jasnije naznačili pravilne podudarnosti, navest ćemo odgovarajuće nizove primjera iz ovih dvaju govora, prvo za govor Jesenja Donjeg, a zatim istim redoslijedom, za govor Bednje.

Prednaglasni položaj: J. D.: siruōta, ŕesica, sastičr, mahūr, platnāni, pakāžæm, pōmat, kladivec, karite, nojvāči (nōjvāči), purōn, buditi itd. B.: sirycto, lesico, sestičr, mchyr, plotnāni, pekōžam, pūmet, klodčivec, kerite, nyjvāči, purūn, byditi itd.

U kombinaciji s tonom //: I. D.: sila, arča, vcter, prāsti, hčāre, brāt, čakati, abráza, ofca, spadōben, nōž, kōle, slōma, mōræm, kōmen, znōti, dōber, kupūjæm, mīha itd.; B.: silo, crēho, vcter, prāsti, včāre, brōt, čōkati, ebrōzo, čvco, spedēban, nčž, kēle, slīmo, mēram, kīmen, znūti, dēber, kypýjæm, mýho itd.

U kombinaciji s tonom ̂: mrumčīnak, pil, bičrsa, nadielj, (takoder: padčr, razdčr), māčsa, nābe, pāč, tāt, glād, stāri, duōm, nuōs, muōst, pluōt, mōst, stōn, čujæm, suh, bukva itd.; B.: mrovlcinjok, pčil, bicrso, (takoder: pedčr, rozdčr), maljo, nābe, pāč, taot, glāod, staori, dycm, nycs, mýest, plyct, maost, stāun, čyjam, sēyh, bcykvo itd.

U kombinaciji s tonom ̄: J. D.: kričati, vīne, žīvat, bičzati, gñičzde klāččati, raščte, pāčæm, platne, nōgle, rāžen, kuōtel, uōbraz, uocet, mōčati, sluga, trūden itd.; B.: krčičoti, včīne, žčīvet, bičžoti, gñičzde, klāočoti, rešate, pācam, plāotne, nāogle, rāoženj, kyctel, ycbroz, yccet, mōučoti, slčygo, trčyden itd.

U kombinaciji s tonom ̄: J. D.: pitāna, vīnski, bik, igičl (i: igel), h pičku, zvičzd, žrieti, padrieti, rāp, zāčæ, tātav, jāčim, mustač, tatuov (rijetko), visuōki, guōči, kuola, purōn, h stōnu, gōska, mahūr, suhi, trudna itd. B.: pitunja, vinski, bik, igicl, h pičku, zvičzd, žrieti, pedrieti, rap, zalja, totev, jōčim, mystoč, tatyev, visyeki, gyeli, kyelo, purun, h stunc, gusko, mchyr, syhi, trydno itd.

U zanaglasnom finalnom položaju: J. D.: lājati, nūdim, mōle, jārem, tiēle, vīnc, jūtre, pitānæ, pakāžæm brēmæ, sila, jōma, diclamæ, žāba itd. B.: lōjoti, nūdim, mūle, jāorem, tiēle, vynje, jūtre, pitunja, pekōža, brēma, silo, jūmo, dicluma, žōbo itd.

Samo se po sebi razumije da time što utvrđujemo glasovne podudarnosti između dvaju kajkavskih govora prejudiciramo da odgovarajući fonetski segmenti imaju i identičan fonematski status (npr. J. D.: ž/i/vat i B.: ž/či/vct, ili J. D.: d/uō/m i B.: d/č/m). No valja istaknuti da je predmet drugačije analize pitanje treba li

slijed /ci/ u *živet* ili /yc/ u *dyêm* interpretirati monofonematski ili bifonematski. To nije predmet ovoga rada. Ovdje je svrha analize dokazati kako se - barem funkcionalno - u slogu s takozvanom prednaglasnom duljinom vokali ponašaju kao u svakom naglašenom slogu (njihov se inventar ne reducira, v. str. 8-10), a u slogu pak s tonom $\underline{\underline{}}$ iza sloga s tzv. prednaglasnom duljinom kao u svakom nenaglašenom slogu (dolazi do redukcije broja vokala, v. str. 8-10), pa prema tome slijed $\underline{\underline{}}$ treba funkcionalno drugačije interpretirati.

Dobro je poznato da funkcionalni status fonema ili prozodijskih elemenata ne određuju njihove fizikalne značajke, nego prije ičega drugoga njihovi odnosi s drugim elementima sustava,²²⁾ tj. odgovarajući tip njihova ponašanja unutar sustava. Onaj oblik "akanja" što smo ga istaknuli za dva kajkavska govora potvrđuje da se dvosložni slijed "prednaglasna duljina koja prethodi slogu s elementom $\underline{\underline{}}$ " (slijed $\underline{\underline{}}$ $\underline{\underline{}}$) - neovisno o svom povijesnom razvoju i fizikalnim osobinama - mora tretirati kao slijed naglašenog i nenaglašenog sloga s jednim dvosložnim tonom. Tzv. "prednaglasna duljina" zapravo je naglašena, dok se idući slog - unatoč mogućim fizikalnim značajkama izrazite "naglašenosti" - ponaša u pogledu vokalizma savršeno jednako kao bilo koji nenaglašeni slog.

Dva hrvatska govora koja smo upravo ispitivali pripadaju tipu idioma sa slobodnim naglaskom (premda mu je u rijetkim slučajevima mjesto ipak ograničeno) koji je popraćen jednim od četirih melodijskih tonova.²³⁾ Ako vokalska kvantiteta i ostaje jasno primjetljiva, ona je prestala biti razlikovna.

U nenaglašenim slogovima broj vokalskih jedinica značajno je smanjen, a osim toga one se u ovom položaju realiziraju kao primjetnije kraće nego odgovarajuće jedinice pod naglaskom.

Bilješke

- 1) O općim značajkama prozodijskih elemenata usp. André Martinet, *Éléments de linguistique générale*, Paris, 1970, str. 83-95; *La Linguistique. Guide alphabétique*, Sous la direction d'André Martinet, Paris, 1969, str. 311-317; Bertil malmberg, *Les Domaines de la phonétique*, Paris, 1971, str. 183-216.
- 2) Usp. Jean Dubois et alii, *Dictionnaire de linguistique*, Paris, 1973, str. 398 (i 397).
- 3) Usp. Henriette Walter, *La Dynamique des phonèmes dans le lexique français contemporain*, Paris, 1976, str. 32-33.
- 4) Emilio Alarcos Ljorach, *Fonología española*, Madrid, 1968⁴, str. 202 et passim.
- 5) Žarko Muljačić, *Opća fonologija i fonologija suvremenog talijanskog jezika*, Zagreb, 1972, str. 271-272.

- 6) André Martinet, *La Linguistique synchronique*, Paris, 1974, str. 148 (poglavlje „Accents et tons“, str. 147 - 167).
- 7) Usp. André Martinet, *Eléments de linguistique générale*, Paris 1970, str. 85; primjere za razlikovne tonove u kineskom v. kod Miroslav Kravar, „Jezično-politički aspekti naše akcentatske problematike“, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, Sv. 28 (18), *Razdio filoloških znanosti* (18), 1988/1989, Zadar, 1989, str. 37, bilješka 4.
- 8) Einar Haugen, *The Scandinavian Languages*, London, 1976, str. 281 i dalje, za danski 284-285; za švedski isp. i Claes-Christian Elert, *Ljud och ord i svenskans*, Stockholm, 1970, str. 42-44;
- 9) N. van Wijk, *Die baltischen und slavischen Akzent- und Intonationssysteme, Ein Beitrag zur Erforschung der baltisch-slavischen Verwandtschaftsverhältnisse*, (Zweite Auflage), S-Gravenhage, 1958, str. 18. i sl. (za litvanski), str. 32. i sl. (za letonski).
- 10) O pojednostima Usp. Asim Peco, *Osnovi akcentologije srpsko-hrvatskoga jezika*, Beograd, 1980; isti, *Pregled srpsko-hrvatskih dijalekata*, Beograd, 1980; Dalibor Brozović, Pavle Ivić, *Jezik srpskohrvatski / hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski* (Izvadak iz II. izdanja Enciklopedije Jugoslavije), Zagreb, 1988.
- 11) Usp. Ivan Brabec, Mate Hrastc, Sreten Živković, *Gramatika hrvatskosrpskoga jezika*, Zagreb, 1968, str. 19-20; Juljusz Benešić, *Gramatyka języka chorwackiego czyli serbskiego*, Warszawa, 1939, str. 27-34.
- 12) Miroslav Kravar, o. c., str. 35-49. (usp. bilj. 7).
- 13) Stjepan Ivšić, „Jezik Hrvata kajkavaca“, *Ljetopis JAZU za godinu 1934/35*, svezak 48, Zagreb, 1936, str. 70; Dalibor Brozović, Pavle Ivić, o. c., str. 91, 93.
- 14) Dalibor Brozović, Pavle Ivić, o. c., l. c.
- 15) Stjepan Ivšić, o. c., str. 80, 82; isp. i kartu na str. 88; Dalibor Brozović, Pavle Ivić, o. c., str. 92.
- 16) Josip Jedvaj, „Bednjanski govor“, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, Knjiga 1., Zagreb, 1956, str. 297-330.
- 17) Willem Roelof Vermcer, *Studies in South Slavonic Dialectology*, Leiden, 1982 (glava IV: Innovations in the kajkavian Dialect of Bednja, str. 195-229).

- 18) Stjepan Ivšić, o. c., str. 66-67.
- 19) To vrijedi za sve kajkavske govore koji poznaju „prednaglasnu duljinu.„, Usp. Dalibor Brozović, Pavle Ivić, o. c., str. 93.
- 20) Isti inventar naglašanih vokala zabilježili su Dalibor Brozović i Josip Lisac u Začretju, Usp. Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih opšteslovenskim lingvističkim atlasom, Posebna izdanja ANU BiH, knjiga LV, Odjeljenje društvenih nauka, Knjiga 9, Sarajevo, 1981, str. 315.
- 21) Ovdje preuzimamo Jedvajevo bilježenje fonema, ali primjenjujemo vlastito bilježenje tonova. Što se tiče značajki svake pojedine fonematske jedinice, naše se bilježenje značajno razlikuje od Jedvajeve, iako u oba načina bilježenja u načelu broj jedinica ostaje isti. Način bilježenja fonema nismo mijenjali prvenstveno zato što nas ovdje ne zanimaju segmentni fonemi nego samo tonovi.
- 22) Usp. André Martinet, *Éléments de linguistique générale*, Paris, 1970, str. 87; Žarko Muljčić, o. c., str. 217 et passim.
- 23) O tipologiji usp. poglavlje „Accents et tons.„ u *La Linguistique synchronique* Andréa Martineta, Paris, 1974 (str. 147-167) uključujući i tablicu na dvostrukoj stranici 160-161.

August Kovačec
Faculty of Philosophy, Zagreb

FOUR-TONE PROSODIC SYSTEM IN SOME KAIKAVIAN IDIOMS

SUMMARY

The article investigates the prosodic system of two kaikavian idioms - those of *Jesenje Donje* and *Bednja*. It analyses the behaviour of vowels in stressed and unstressed positions as well as their variations depending on prosodic elements they combine with. The author reaches the conclusion that instead of a three-tone system $\underline{\quad}$, $\underline{\quad}$, $\underline{\quad}$ for these two kaikavian idioms a four-tone system must be established: $\underline{\quad}$, $\underline{\quad}$, $\underline{\quad}$, $\underline{\quad}$. The existence of four distinctive tones is further confirmed by the existence of opposites such as: *p i l a* (gen.sg., meaning: drinks) vs. *p ĩ l a* (nom. pl. of same word) vs *p ï l a* (she drank) vs. *p il a* (meaning: the saw).